

fol. A. Klimkowski

Sądeckczyzna jest skupiskiem różnorodnej roślinności. Spotykamy tu lasy bukowe, czyli słynną buczynę karpacką, z domieszką jodły, lipy, świerka i modrzewia. Na nasłonecznionych południowych stokach występuje roślinność ciepłolubna, a w górnych partiach łąk i hal – gatunki subalpejskie. Ze względu na bliskość wapiennych Pienin, docierają tu również rośliny wapieniolubne. Nie sposób wymienić wszystkich drzew, krzewów i kwiatów występujących na tym terenie, bowiem samych tylko gatunków chronionych jest kilkadziesiąt. Gamę ciekawostek dopełnia poszycie leśne z borówkami (zwanymi w innych regionach Polski jagodami), malinami i grzybami. Bogactwo flory sprawia, że powietrze na wiosnę intensywnie pachnie, a jesienią kolorystyka gór i dolin rzek każdego wprawia w zachwyty.

The Nowy Sącz Region is a habitat for a wide variety of plants. There are beech forests here (the famous Carpathian beech forests) with a mix of fir, linden, spruce and larch. The well insulated southern slopes are home to thermophilic vegetation whereas the upper parts of meadows and mountain pastures are prevalently overgrown with subalpine species. Due to the proximity of the calciferous Pieniny, the plants typical for calciferous rocks and soil are also present here. It would be impossible to list all species of trees, bushes and flowers that grow here, as there are too many of them – there are several dozen protected species alone, not to mention the others. Furthermore, there is a very rich undergrowth with blackberries, raspberries and mushrooms. The variety of flora makes the spring air smell intensely, while the coloration of mountains and the river valleys in autumn enchants everyone.

Przebiśnig, A snowdrop • fot. A. Klimkowski

2

 Przebiśnig, inaczej zwany **śnieżyczką** – to piękna roślina cebulowa. W naturze występuje w nizinnych lasach. W Polsce głównie spotykane są okazy dziedziczne, pochodzące z hodowli. Jest jednym z pierwszych kwiatów, jakie pojawiają się już niekiedy w styczniu i uznanym symbolem wiosny. Przebiśnigi na naturalnych leśnych stanowiskach podlegają ochronie, ale bez najmniejszych problemów można je legalnie nabyć w sklepach ogrodniczych. Wszak na Ślądeczczyźnie są dziećmi hodowców.

 Common snowdrop – is a beautiful bulb plant. It grows naturally in lowland forests. In Poland the most common types are specimens that originate from plantations set up by humans. It may emerge as early as in January, being one of the first flowers and a symbol of spring. Snowdrops are legally protected in their natural habitats, yet they may be purchased without any problems in gardening shops. In the Nowy Sącz region, they are the growers' offspring.

fot. A. Klimkowski

Borowik, *The boletus* • fot. J. Żak

4

Borowik czyli **prawdziwek** – najbardziej znany i poszukiwany przez zbieraczy gatunek grzyba. Kosz dorodnych prawdziwków jest obiektem marzeń i westchnień grzybiarzy. Ma owocnik o charakterystycznym brązowym kapeluszu, grubej i białej nóżce i miłym zapachu. Jest trudny do pomylenia i w Beskidzie Sądeckim nie posiada trujących odpowiedników. Odznacza się doskonałym smakiem i aromatem w każdej postaci i w każdej potrawie. Niestety, często atakowany jest przez „robaki”, czyli larwy owadów, które też gustują w smakowitym grzybie...

Boletus – the most famous and sought for species of mushrooms in Poland. A basket full of shapely porcini mushrooms is a picker's dream. Its sporocarp is of a characteristic brown colour, a thick and white stipe and a pleasant smell. It is not easily mistaken for any other species and there are no poisonous species in Beskid Sądecki that would resemble it. It has an extraordinary taste and aroma in any form and dish. Unfortunately, it is often attacked by “worms” – i.e. larvae of insects which also love this tasty mushroom...

fot. arch. Starostwa

Widłak alpejski, *The Alpine lycopodium* • fot. arch. Starostwa

Widłak alpejski – roślina występująca w Polsce jedynie w górach, przede wszystkim na halach oraz między skałami. Charakteryzuje się długim pędem wijącym się po ziemi oraz gałązkami wznoszącymi się ku górze, zakończonymi kłosami. Obecnie objęty jest ochroną gatunkową, jednak często, niestety, ze względu na jego rzadki i ciekawy wygląd, zbierany jest przez ludzi i wykorzystywany jako roślina ozdobna i dekoracyjna. Dawniej, gdy widłak był rośliną pospolitą, miał szerokie zastosowanie w lecznictwie.

5

Diphasiastrum – a plant that is present in Poland only in the mountains, primarily on mountainous meadows and between rocks. It is characterized by a long shoot twining on the ground and upward-pointing branches tipped with ears. It is presently under specific protection, however due to its rare appearance it is often picked by humans and used as a decorative plant. Formerly, when *Diphasiastrum* was an abundant species, it was used in medicine.

Rezerwat Lipowy „Obrożyska”, The lime tree reserve named “Obrożyska” • fot. A. Klimkowski

6

Lipa drobnolistna – drzewo liściaste o dużych rozmiarach. Często dorasta do 40 metrów wysokości. Syrop i miód z lipy stosowane są w leczeniu górnych dróg oddechowych, przeziębieniach lub jako środek uspokajający. Drewno lipy jest niezastąpionym materiałem dla rzeźbiarzy. Ponadto lipa często jest sadzona jako roślina ozdobna bądź użytkowa. Na terenie Sądeckizny, największe, naturalne skupisko tego gatunku znajduje się w Muszynie, w rezerwacie Las lipowy „Obrożyska”. Wiekowe okazy są chronione jako pomniki przyrody.

Small-leaved linden – a large deciduous tree. It grows up to 40 meters tall. Linden syrup and honey are used in medicine for the treatment of upper respiratory illnesses, colds and as a mild tranquilizer. Linden wood is an essential working material for wood carvers. Apart from that, lindens are often planted as a decorative and usable plant. In the Beskid Sądecki region, the largest natural habitat of this species is located in Muszyna, in the “Obrożyska” Linden Forest reserve. Old lindens are often specimenly protected as monuments of nature.

fot. M. Chrostowska

fot. A. Klimkowski

Las bukowy w okolicy Gródka nad Dunajcem,
A beech forest in the surroundings of Grodek nad Dunajcem • fot. A. Klimkowski

Buk zwyczajny – drzewo liściaste pospolite w północnej i południowej Polsce. Najpiękniej prezentuje się jesienią, kiedy jego liście przebarwiają się na wszystkie odcienie brązu i złota. Drewno buka jest twarde, ale elastyczne, zatem znajduje zastosowanie w produkcji giętych mebli, schodów oraz instrumentów muzycznych, bukowe polana cieszą się również powodzeniem u właścicieli domowych kominków. Nasiona buka wykorzystywano niegdyś do produkcji oleju, a popularna bukwa jest przysmakiem dzików. Buk – pomnik przyrody – o obwodzie pnia 6,70 m, rośnie w dolinie Obidzy.

7

Common beech – deciduous tree common in northern and southern Poland. They are most beautiful in autumn when their leaves change colour to every possible shade of brown and gold. Beech wood is hard, but flexible, hence it is used in the production of bent wood furniture, stairs and musical instruments as well and it is a perfect choice for fireplaces. Beech seeds were used for oil production in the past and the popular bukwa (nut cupule) is greedily eaten by wild boar. An extraordinarily large beech (6.70 meters in perimeter), a natural monument, grows in the Obidza valley.

fot. A. Klimkowski

Dziewięciśl bezłodygowy, *The stemless carline* • fot. arch. Starostwa

8

 Dziewięciśl bezłodygowy – roślina o charakterystycznym wyglądzie, składająca się z rozety długich, kłujących liści i zwykle pojedynczego, dużego kwiatu. W Polsce występuje w Beskidach, Pieninach i Tatrach. Spotkać ją można w miejscach suchych i nasłonecznionych, na obrzeżach lasu, łąkach i halach, w wysokich partiach gór. W Polsce podlega ścisłej ochronie. Rzeźba kwiatu jest często spotykanym elementem zdobnictwa góralskiego, zaś nazwa oznacza „dziewięciokrotną” moc leczniczą. Na łąkach i halach zbczcy Jaworzyny Krynickiej spotykany w dużych ilościach.

 Stemless carline thistle – a plant with very characteristic appearance composed of a rosetta of long, prickly leaves and usually one large flower. In Poland, it is present in Beskidy, Pieniny and Tatra mountains. One may come across this plant in dry and insolated places, at the brim of the forest, grasslands, meadows and in high mountains. In Poland, it is under unconditional legal protection. The flower of the stemless carline thistle is an common element in the decorative highland art, while its Polish name (*dziewięciśl*) literally means “ninefold” medicinal strength. It is abundant on the meadows of Jaworzyna Krynicka.

fot. J. Żak

Języcznik, *The skolopendrium* • fot. G. Tabasz

Języcznik – jest rzadko spotykaną rośliną i wyjątkiem wśród paproci na Sądeckczyźnie. Po pierwsze, w odróżnieniu od swoich krewnych zachował jednolite, a nie mocno postrzępione liście. Po drugie: rośnie jedynie w najbardziej cienistych i wilgotnych miejscach lasu na glebie o dużej zawartości wapnia. Podobno wyglądem przypomina język jelenia, choć na uwagę zasługuje także żywa i soczysta zieleń rośliny. W Beskidzie Sądeckim języcznik znany jest zaledwie z kilku stanowisk, a i w całym kraju należy do botanicznych rarytasów. To jedna z najpiękniejszych paproci, prawdziwa ozdoba objęta ochroną prawną. Jeśli ktoś uległ przypadkiem urokowi języcznika, to za niewielką sumę pochodzącą z hodowli okazy może kupić w sklepach ogrodniczych. W sądeckich lasach lepiej go oglądać.

Hart-tongue's fern – is a rare plant and an exception among ferns present in Nowy Sącz region. Firstly, its leaves are smooth, not tattered as in other ferns. Secondly, it grows only in the most shaded and moist places of the forest on chalky soils. As the name suggests, it resembles the hart's tongue, but it's lively and fresh green colour is also noteworthy. There are only a few places in Beskid Sądecki where it is present, although it is very rare in other parts of the country as well. It is one of the most beautiful ferns and for this reason, it is under legal protection. However, if you cannot resist the beauty of the hart-tongue's fern, you may want to buy one in gardening shops. In the Beskid Sądecki forests, it's better just to look at them.

Kwiatowiec • fot. G. Tabasz

10

Kwiatowiec – grzyb o dziwnym wyglądzie czapki trefnisa czy ośmiornicy w kolorze czerwieni. Wyrasta w ciągu kilkunastu godzin z ukrytego w ziemi jajowatego owocnika. Kiedyś mieszkał spokojnie w ciepłych i wilgotnych lasach Australii rozkładając resztki drewna. Tuż przed pierwszą wojną trafił do Europy, a pierwszy okaz znaleziono w Niemczech. Kwiatowiec wzbudza sensację niecodziennym wyglądem, zapachem i przedziwną zdolnością do przeżycia w surowym klimacie europejskich zim. Wojny nie sprzyjały badaniom, a grzyb dzięki muchom bez problemów pokonał frontowe okopy, zasieki i granice państw. Owady wabione zapachem padliny rozniosły zarodniki na duże odległości. Teraz pojawia się w całej prawie Europie głównie w sosnowych lasach i na łąkach – także na Sudecczyźnie. Wciąż zjada martwe drewno zostawiając w spokoju żywe rośliny i zwierzęta.

fot. arch. Starostwa

Octopus stinkhorn – a jester’s hat-shaped mushroom or, as the name suggest – resembling a red octopus. It grows within just several hours from an egg-shaped sporocarp hidden in the soil. It used to be abundant in the warm and humid forests of Australia, feeding on and decomposing remains of dead trees. Just before the First World War it was brought to Europe while the first specimen was found in Germany. The octopus stinkhorn is a very interesting mushroom due to its uncommon appearance, smell and incredible ability to survive the cold European winters. The wars were not conducive to carrying out research on this species, however thanks to the flies, it easily spread through trenches, barbed wires and national borders. Flies are attracted by the smell of dead animals and spread the spores for long distances. Presently, one may come across this unusual mushroom in all of Europe, mainly in pine forests and on meadows – including the Nowy Sącz region. It only decomposes dead wood and does not disturb living plants or animals.

Czarcie jajo, The evil's egg • fot. G. Tabasz

12

Czarcie jajo – w środku lata można w leśnej ściółce wypatrzeć duże... jaja. Wielkie jak pięść, o szarawej powierzchni, twarde w dotyku. Gdyby znalezisko odkopać, to pokażą się grube sznury. „Jajo” to owocnik grzyba *Phallus impudicus* – sromotnik bezwstydnny. Grzyb pojawia się najpierw w postaci twardego, jajowatego owocnika, kryjącego jądro w galaretowatej otoczce. Z wnętrza wyłania się szybko rosnący owocnik, którego kształt kojarzy się z pewną intymną częścią ciała. Pokryty śluzowatą wydzieliną grzyb o woni padliny, przywabia muchy, które roznoszą jego zarodniki. Przed wiekami jego wygląd, zapach i pojawianie się w lesie kojarzono z piekielnymi ekscesami. Sromotnik bezwstydnny podlega ochronie. Warto go jednak obejrzeć w sądeckich lasach.

fot. arch. Starostwa

Devil's egg – in the middle of the summer it is possible to notice large ... eggs in the forest mulch. They are fist-sized, of a greyish surface and are rigid in touch. If one decides to dig deeper under the egg, there will be visible thick strands. The “egg” is a sporocarp of the *Phallus impudicus* species – the common stinkhorn. The mushroom first appears as a hard, egg-shaped sporocarp with a core in a jelly envelope. Soon a full form of the sporocarp emerges from the “egg” and starts resembling male genitals. It is covered with mucous secretions of a foul smell which attracts flies spreading its spores. Centuries ago, its looks, smell and emergence in the forest were associated with devilish mischief. The common stinkhorn is under legal protection, however it is worth seeing it in our forests.

Widłak wroniec, *The lycopodium* • fot. G. Tabasz

14

Widłak wroniec – paprotnik, którego płózące łodyżki z gęstymi listkami można znaleźć na wilgotnych skałach Beskidu Sądeckiego. Rośnie wolno i kilkucentymetrowej wielkości okaz może liczyć 20 lat. Znacznie łatwiej zobaczyć wyniesione ponad ziemię zarodnikonośne kłosa, które widlasto rozgałęzione unoszą się kilkadziesiąt centymetrów. Jego bardziej pospolici kuzyni o podobnym wyglądzie występują na słonecznych i suchych łąkach. Ten roślinny drobiazg, to smętne pozostałości po gigantycznych drzewiastych paprotnikach sprzed kilkuset milionów lat. Na pamiątkę zostały po nich złoża węgla kamiennego i powietrze przesycone tlenem. Trudno dociec jaką rolę pełnią w przyrodzie. Z powodu długiego i skomplikowanego rozwoju i wspomnianego wolnego wzrostu wszystkie widłaki chroni prawo. Za to można je bez obaw podziwiać czy uwiecznić na fotografii.

fot. G. Tabasz

Northern firmoss – is a species whose procumbent stems with dense leaves may be found on moist rocks in the Beskid Sądecki. It grows very slowly – a specimen measuring just a few centimetres may even be 20 years old. It is much easier to notice its sporangia which stick out of the undergrowth to the height of several dozen centimetres. Its more common cousins of a similar appearance are present on well insolated and dry meadows. In turn, this particular species is just a tiny memory of enormous, treelike ferns that grew the Earth several hundred million years ago, whose most apparent remnant are the deposits of coal and oxygenated air. It is difficult to describe their role in nature, although due to their long, complicated development and slow growth, they are under legal protection. Nevertheless, it is perfectly legal to take a photo or just admire these beautiful plants.

Podkolan biały, *The platanthera bifolia* • fot. G. Tabasz

16

Podkolan biały – storczyk, bylina charakteryzująca się pięknym kwiatem i intensywnym zapachem. Podkolan biały występuje na łąkach, halach i prześwietlonych lasach. Niegdyś bardzo częsty, obecnie mocno wytrzebiony przez zbieraczy. Ginie także z powodu zarastania hal i łąk. W Polsce, wszystkie rosnące dziko storczyki, podlegają ścisłej ochronie, natomiast bardzo popularne są w naszym kraju storczyki hodowlane zarówno w doniczkach, jak i w ogrodzie.

Lesser butterfly-orchid – an orchid – a perennial plant characterized by its beautiful flower and intense smell. The lesser butterfly-orchid grows on grasslands, mountain meadows and loose forests. It used to be very common but it is presently increasingly rare because of being picked by humans. It is also losing its natural habitats due to uncontrolled, natural forestation of meadows. In Poland, all wild orchids are legally protected, yet there is an enormous variety of commercial orchids available both for growing in pots and gardens.

fot. A. Klimkowski

